

УДК 630* 001.1

І. Ф. КАЛУЦЬКИЙ¹

ЛІСОВІ БІОЦЕНОЗИ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ, ПРОБЛЕМИ ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто проблеми збереження та сталого розвитку лісових біоценозів Українських Карпат, які потрібно враховувати під час формування національної лісової програми та стратегії сталого управління лісами. Це наблизить вирішення головної охоронної проблеми, яка полягає в раціональному лісокористуванні, сталому розвитку лісового господарства і екологізації лісогосподарської діяльності. Встановлено, що основні напрями ведення лісового господарства мають бути зорієнтовані на оптимізацію лісистості території в усіх природних зонах, на збереження біологічного різноманіття лісових екосистем, а також на підвищення стійкості їх до негативних чинників навколишнього середовища.

¹ **Іван Федорович КАЛУЦЬКИЙ** – дійсний член Лісівничої академії наук України, дійсний член Екологічної академії наук України, завідувач кафедри лісівництва Природничого інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор сільськогосподарських наук, професор. Україна, м. Івано-Франківськ. Тел.: +38-0050-951-41-55. E-mail: ker@pu.if.ua

За шістнадцять років, що минули з часу прийняття рішень Конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро, у світі ще мало зроблено для довготривалого екологічного поступу. Це стосується передовсім ощадливого використання природних ресурсів, до яких належать і ліси, що вкривають четверту частину поверхні Землі. За даними Інституту світових ресурсів (США), темпи зменшення площ лісів планети надалі залишаються дуже високими – щороку знищується близько 15 млн га лісів. Це ставить перед людством завдання щодо створення світової концепції збереження лісів, яка, своєю чергою, має формуватися на основі національних і регіональних концепцій сталого розвитку.

Обговоренню цих питань був присвячений черговий VII Форум Організації Об'єднаних Націй з лісів, який відбувся в квітні 2007 р. в Нью-Йорку. В гострих дискусіях учасників було вироблено документ який визначив чотири глобальні цілі стосовно лісів, а саме:

- зупинити процес зменшення лісистості на планеті шляхом впровадження механізму збалансованого управління лісами, посилити дії, спрямовані на попередження деградації лісів;
- спрямувати зусилля на посилення економічних, соціальних і природоохоронних функцій лісу, в тому числі покращення умов життя людей, існування яких безпосередньо залежить від лісу.
- істотно збільшити площу захисних лісів, де господарство здійснюється на засадах сталого розвитку.
- посилити сприяння впровадженню невиснажливого розвитку лісового господарства та сталого управління лісами, вишукати додаткові фінансові ресурси для реалізації ідеї сталого лісоуправління.

З метою досягнення зазначених цілей всі країни повинні реалізувати і розвивати національні лісові програми, а також стратегії сталого управління лісами [6]. Це важливо для нашої держави, особливо актуальне для регіону Українських Карпат, де зосереджена п'ята частина лісового фонду України, а панівним видом економічної діяльності є лісогосподарська галузь.

Українські Карпати розташовані в оптимальній для лісових формацій частині Середньоевропейської широколистяно-лісової зони. Вони характеризуються невеликими абсолютними висотами, лагідним рельєфом, багатими буроземними грантами і найпродуктивнішими в Європі мішаними з ялиці, ялини й бука лісами. Тут зосереджена майже половина видів флори і більш ніж половина видів фауни України. На цій території випадає найбільша в Україні кількість опадів, які не лише живлять численні притоки двох великих річок – Дністра й Тиси, але акумулюють величезну руйнівну силу, особливо небезпечні на обезліснених схилах.

Ліси Карпат мають важливе водоохоронне, гідрокліматичне, протиерозійне та санітарно-гігієнічне значення. Унаслідок понад п'ятисотлітньої історії активного господарського освоєння, лісистість зменшилася майже вдвічі (М.А.Голубець, 2002), значно знижена верхня межа лісу (в основному в Закарпатті), на великих площах корінні мішані ліси замінені монокультурами ялини, частими стали інвазії шкідників і грибні епіфітотії, вітровали, всихання,

поверхневі геодинамічні процеси. Упродовж останніх десятиріч мали місце катастрофічні повені. Тому особливої актуальності набуває аналіз екологічних і соціально-економічних проблем, виявлення причин та оцінка небажаних змін, які відбуваються в Українських Карпатах.

Важливою проблемою щодо охорони Українських Карпат є закріплення верхньої і нижньої межі лісу. Проблемою закріплення та підвищення верхньої межі лісу займалися та займаються відомі вчені професори С.С.Фодор, В.І.Комендар, В.Г.Колішук, П.С.Пастернак, С.М.Стойко, П.Р.Третяк та інші. Лісові екосистеми на верхній межі лісу виконують багатогранну захисну функцію. Вони охороняють нижче розташовані фітоценози від лавин та зсувів снігу, на крутих схилах захищають ґрунт від ерозії і сільових потоків, виконують водозахисну роль шляхом затримання талих вод під час танення снігу та трансформації поверхневих вод у внутріґрунтові. Регулюючи разом з нижче розташованими лісами стік у гірських водних артеріях, приполонинні ліси зменшують небезпеку повеней у гумідних районах Карпат. Встановлено, що водозахисна роль приполонинних лісів у кілька разів вища, ніж лісів, розташованих на нижчих гіпсометричних рівнях [5].

Найбільш виразно зниження верхньої межі лісу спостерігається в Гринявсько-Чивчинському, Чорногірському, Свидовецькому, Мармароському гірських масивах, на Квасівському Менчелі та полонині Рівна. Професор П.Р.Третяк на підставі космічних знімків встановив довжину периметру верхньої межі лісу між смугою приполонинних лісів та найбільшими полонинами, яка становить 936 км. Як вважає С.М.Стойко, верхня межа лісу на цих полонинах у середньому штучно знижена по вертикалі на 200 м, якщо це так, то площа вторинних полонинських угідь може дорівнювати 18720 га.

Охорона та підняття верхньої межі лісу, оптимізація захисної ролі лісових екосистем має вагомое значення для підтримання екологічного балансу у високогір'ї, зменшення небезпеки лавинних та ерозійних процесів, а також зниження повеневої небезпеки у гірських річках.

Основними чинниками, які сприяють зниженню верхньої межі лісу є як природні так і антропогенні. Серед природних професор С.М.Стойко виділяє термічні, вітрові, орографічні, лавинні, едафічні та ботанічні. Антропогенні зумовлені впливом різних форм господарської діяльності у високогір'ї, таких, як тривалий інтенсивний випас, випалювання та рубання лісу, розбудова полонинської інфраструктури. Особливої уваги потребує охорона верхньої межі лісу антропогенного походження, яка займає найбільшу протяжність і площу. Площа полонин в Карпатах складає біля 80 тис. га, більше половини цієї площі розташована в Закарпатті (45 тис. га). Дослідження проведені за станом антропогенної межі, особливо в бувших колгоспних лісах, підтверджують, що при відсутності випасу та розчистки полонин від заростання, в зоні ялинових лісів, ліс відновлюється природним шляхом.

З метою стабілізації, відновлення та охорони верхньої межі лісу необхідно:

- сприяти лісівничими методами природному відновленню деревних та чагарникових порід придатних для цих умов;
- відновлення межі лісу проводити вітростійкими видами сосни кедрової, модрина європейської та іншими;
- забезпечити охорону сформованих деревостанів на межі лісу від небажаного антропогенного впливу;

Останнім часом тривогу викликає нижня межа лісу периметр якої у десятки разів довший від периметру верхньої межі лісу, а відповідно і площі антропогенного впливу. В першу чергу там де межа проходить між населеними пунктами і особливо між ними де інтенсивно розвиваються рекреаційні комплекси. Вартість землі зростає, що призводить до самозахоплення земель лісового фонду. Мають місце окільцювання дерев вздовж узлісь, це проводить до всихання їх, самовільної вирубанні всохлих дерев, а відповідно до діючого законодавства, сума збитків для відшкодування самовільної рубання сухостійних дерев, в два рази нижча ніж за самовільну рубку ростучих дерев. Складно також притягнути до відповідальності порушників за самозахоплення земель лісового фонду через відсутність актів на землекористування в окремих постійних землекористувачів та в зв'язку з включенням певних площ земель лісового фонду в межі населених пунктів. Наприклад рішеннями Яремчанської міської ради та Івано-Франківської обласної ради в 2001-2002 роках введено в межі населеного пункту с. Поляниця 1299 га високопродуктивних лісових насаджень Ворохтянського держлісгоспу, але межі населеного пункту не встановлені і не закріплені в натурі до цього часу. Така ситуація сприяє безкарному самозахопленню земель та скоєнню самовільних рубок. Недосконалість земельного і лісового законодавства створює правові колізії, як результат суд не завжди вирішує справу на користь постійного землекористувача. Тіньовий ринок рекреаційних земель в гірських селах, особливо в районі інтенсивного рекреаційного освоєння та вздовж трас автомобільних доріг, веде до зростання ціни на землю. Так для прикладу вартість 0,01 га землі в районі рекреаційного комплексу "Буковель" с. Поляниця Яремчанської Міської ради на початок 2007 р. складала до 100 тис. грн. Зрозуміло, що мотивація до скоєння лісопорушень має місце. Подальший розвиток інфраструктури рекреації і туризму в Карпатах без належного правового захисту державної власності може привести до зменшення лісистості області, втрати значних площ земель лісового фонду та відповідних екологічних наслідків. Невинесення меж населених пунктів в натуру, на землях лісового фонду, призводить також до самозахоплення їх лісопорушниками та неможливості притягнення їх до відповідальності.

Для закріплення нижньої межі лісу на нашу думку необхідно:

- відмінити безперервне лісовпорядкування, як неефективне;
- визначити межі населених пунктів з землями лісового фонду закріпивши їх в натурі, використовуючи для цього методи та прилади геоінформаційних технологій;
- провести в найближчий рік базове лісовпорядкування в усіх карпатських областях з

чітким закріпленням меж земель лісового фонду з використанням для цього космічних знімків (особливо тих земель лісового фонду, що межують з населеними пунктами);

- навести необхідний облік земель лісового фонду відповідно до їх цільового призначення та змінювати його за наявності відповідного кваліфікованого обґрунтування;
- при наданні дозволу на зміну цільового призначення земель лісового фонду та дозволу на вирубування лісових насаджень для використання земель в рекреаційних цілях необхідно передбачати заліснення, на теренах області, нових земель в таких же кількостях з метою недопущення зменшення лісистості території області;
- створити стійкі узлісся по границях лісового фонду з рекреаційною інфраструктурою.

Наступною проблемою яка турбує сьогодні карпатських лісівників, екологів та науковців це всихання окремих порід дерев. Першою відреагувала на посушливу погоду останніх років ялина європейська (*Picea abies* (L.) Karsten), оскільки вона належить до порід із поверхневою кореневою системою.

Ялинові насадження в Карпатському регіоні займають площу 437 тис. га, з них похідні ялинники – 174,5 тис. га (39 %), в тому числі в Закарпатській області – 31,9 тис. га (18 %), Івано-Франківській – 96,5 тис. га (55 %), Львівській – 27,9 тис. га (16 %), Чернівецькій – 18,2 тис. га (11 %) [7].

Фото 1. Похідне насадження ялини, вік 55 р. кв. 11, виділ 17 Слобідського лісництва державного підприємства "Вигодське лісове господарство"

В п'ятдесятих роках, коли в Карпатах були вирубані значні площі лісів, в багатьох випадках для заліснення вирубок використовували сіянці ялини. В багатьох випадках ялину садили не в її типах лісу, а на місці ялицевих чи букових лісів, а то і в дібровах. Ці насадження, більше від інших, хворіють та пошкоджуються шкідниками та вітровалами.

Починаючи, в основному, з вісімдесятих років минулого століття, лісівники розпочали реконструкцію похідних ялинників і створювати на їх місці стійкі до хвороб, шкідників та вітровалів змішані насадження. Але нова, значно складніша проблема, виникла в цих лісах за останні роки. Спочатку – мозаїчне всихання ялини, а потім всихання куртинами та локальне відмирання по периметру зрубів.

Деревні породи мають різний ступінь стійкості до посухи, що визначається тривалістю бездошового періоду, протягом якого засвоювана рослинами волога

у верхньому півметровому шарі повністю витрачається. Навіть у районах з достатнім зволоженням після 10-12 бездощових днів у червні – серпні в коренезаселеному горизонті ґрунту утворюється нестача ґрунтової вологи. Сутність посухи полягає в різкому зниженні фактичного витрачання вологи рослинами порівняно з можливим оптимальним водовитрачанням у даних природних умовах. Посуха супроводжується підвищенням температури повітря на 2-3 °С вище середньої багаторічної, що викликає відповідне зниження відносної вологості повітря. Вона виникає після тривалої відсутності дощу і високого випаровування, що обумовлює висушування ґрунту і дестабілізує засвоєння живильних речовин. Внаслідок цього понижується асиміляція і продуктивність деревостанів.

У останні роки в літні місяці максимальна температура в окремих урочищах перевищувала норму в 3,5 рази. Якщо проаналізувати опади, то вони мали локальний характер, в окремих місцях пройшли раптові зливові дощі, які спричиняли паводки, а на більшості територій лісового фонду не було місяцями опадів, що і спричиняло всихання ялини.

Всихання значно інтенсивніше на схилах південних експозицій, де в окремі дні температура на поверхні ґрунту сягала 60 °С і більше, що 2-2,5 рази перевищувала відповідні показники на схилах північних експозицій. Відносна вологість повітря в осередках всихання на південних схилах була нижчою, ніж на північних і різниця, в окремих випадках, сягала 10-15 %. Найбільше випадків всихання ялинових лісів у Львівській та Закарпатській областях, дещо менше в Івано-Франківській та Чернівецькій. Але всюди ситуація, викликана всиханням непроста. Прояви всихання кваліфікуються, спеціалістами і вченими, як стихійне лихо.

Безумовно, окрім основної причини всихання (глобальне потепління), виявлено й інші, зокрема те, що ще є значні площі похідних ялиників, частина насаджень мають підірвану кореневу систему внаслідок сильних вітрів, підсилили процес всихання коренева губка (фото 1), опеньок, короїди та інші чинники.

Фото 2. Вітролам в Осмолодському лісництві державного підприємства "Осмолодське лісове господарство"

Аналогічна ситуація склалася в ялинових лісах й інших європейських країн [2].

Для того, щоб не допустити розширення площ всихання за рахунок розмноження шкідників та хвороб лісу, в ослаблених насадженнях необхідно провести санітарно-оздоровчі заходи. Часто ці заходи потрібно проводити в місцях, де в першу чергу, необхідно будувати дороги чи закупляти тросові установки для спуску деревини з гір, а це потребує значних коштів.

Максимально обмежити культивування ялини в бучинах і яличинах передовсім на тих ділянках, де вона росла в попередньому поколінні [4].

Потрібно продовжити реконструкцію похідних ялинових насаджень, відновлення в них корінних лісотвірних порід, а також вводити в лісові культури засухоустійкі породи, такі як береку, клен-явір, модрина, сосну кедрову та інші. Ми вважаємо, що всихання ялини в даний час є найважливішою екологічною проблемою в лісах Карпат, вона потребує належної уваги науковців, лісівників практиків, громадськості та, безперечно, держави.

Значних збитків ліси Карпат зазнають через атмосферні чинники. В наших кліматичних умовах головними негативними атмосферними чинниками є вітер і сніг. Вивчення вітровалів лісу (фото 2) як природного стихійного лиха базується на визнанні як першопричинних основних вітровалотвірних чинників, фізико-географічної природи в їх макрометеорологічному вияві. Вияв будь якого вітровалу відбувається після створення певної вітровалонебезпечної ситуації як і її подальший екстремальний розвиток.

Ступінь вітровалонебезпечності ситуації зумовлюється комплексом абіотичних, біотичних і антропогенних чинників середовища. Провідними серед абіотичних чинників є вітровий режим, характер випадання і кількість атмосферних опадів.

У групі біотичних чинників, що зумовлюють вітровалонебезпечність ситуації провідне місце займають особливості лісівничо-таксаційних аспектів деревостанів, які є похідними від ґрунтово-кліматичних умов і формуються в даному природно-історичному аспекті під впливом потужної антропопресії. Кожний конкретний випадок вітровалу, поруч і в поєднанні з абіотичними чинниками, зумовлює лісівничо-біологічний стан відповідної лісопокритої площі або даного окремого деревостану.

Фото 3. Поверхнева коренева система ялини, поваленої вітром в кв. 11 Слобідського лісництва, ДП "Вигодське лісове господарство"

Надлишкове зволоження, характерне для Карпат, відбивається на стані ґрунтів, у багатьох місцях де вони мають малу вертикальну потужність і легко розмиваються зливами, після яких при неглибокій кореневій системі дерев навіть несильний вітер може їх викорчовувати. Необхідне уточнення радіаційних характеристик. Як вважає проф. Руднєв, раптове збільшення освітленості дерев великого віку, що виникає внаслідок рубання лісу, приводить до різкого ослаблення дерев на узліссях. Зміна освітленості, при вирубуванні, вологості, температури повітря і ґрунтів в деяких місцях є причиною розмноження короїдів (особливо при накопиченні вітровальної неприбраної деревини). Дуже важливо враховувати місцеві кліматичні і орографічні особливості кожного лісового господарства. В суцільних лісових насадженнях вітер швидко затухає, не проникаючи в них глибше, ніж на 100-200 м, або обходить його [1].

Негативний вплив вітру на деревостан проявляється при швидкості 15 м/с. і більше. Для багатьох районів Карпат характерні вітри значно більшої сили (до 35 м/с. і більше), особливо в зимово-весінній (січень-березень) і пізньоосінній (листопад) періоди. Вітровал стається в тому випадку, коли сила вітру, що діє на крону перевищує силу щеплення коренів з ґрунтом. Найбільше піддаються вітровалу дерева з поверхневою кореневою системою такі як ялина (фото 3).

За даними А.В. Данилова, який вивчав кореневу систему ялини, погана стійкість її пояснюється особливістю будови коренів: уже на відстані 1-1,5 м від стовбура товщина кореня зменшується у три чотири рази, він розгалужується на велику кількість якірних коренів невеликої товщини (1 см та менше), які створюють мочку, що має до 30 тис. кореневих кінців на 1 м². Грудкувата частина кореневої системи дуже нестійка та легко розривається, а головний кореневий скелет, як вказано вище, розвинутий слабо, тому ялина легко піддається впливу вітру і справедливо вважається найменш стійкою з усіх лісових порід в Карпатах [1].

Вітровалонебезпечність деревостанів підвищує вплив господарської діяльності, особливо будівництво доріг, трасгазо- і нафтопроводів, ліній електропередач та прорубка трас під рекреаційні споруди. Необхідно відзначити, що під перерахованими спорудами, тільки в лісових насадженнях Івано-Франківської області зайнято біля 3000 га земель лісового фонду. Якщо взяти до уваги прорубку просік під траси, їх вплив на суміжні насадження, то кількість земель з безпосереднім антропогенним впливом внаслідок такого прокладання трас сягає більше 10 тис. га.

Суцільні рубання, при підготовці трас, повністю нищать даний деревостан, руйнуючи цим самим цілісність лісового покриття місцевості. Утворена вирубка є чинником, який впливає на концентрацію вітрових потоків повітря, що негативно відбивається на суміжних деревостанах. Проведені без врахування особливостей і ступеня вітровалонебезпечних ситуацій суцільні рубання можуть істотно сприяти вияву вітровалів [3].

Збитки спричинені вітровалами в окремі роки є катастрофічними, так С.М. Перехрест описує вітровали 1868-1869 рр., коли вітровали охопили площу лісів більше 10,5 тис. га з об'ємом поваленої

деревини більше 3700 тис. м³, вітровал 1885 р. займав площу 1,1 тис. га і було повалено 151 тис. м³ деревини. Наступна хвиля катастрофічних вітровалів (в Українських Карпатах) зафіксована в період 1956-1960 і 1964 рр.. За цей час вони охопили 519.6 тис. га лісу і пошкодили 21307 тис. м³ деревини. Внаслідок вітровалів, які пройшли протягом 1990-1993 рр. в Українських Карпатах тільки на території лісів Івано-Франківської області було повалено більше 5 млн м³ деревини [3]. Вітровалами, які мали місце в січні-березні минулого року в держлісфонді Івано-Франківського обласного управління лісового господарства, було повалено 250 тис. м³ деревини.

Вітровали це не тільки втрати великої кількості цінної деревної сировини, це створення умов для розвитку хвороб і шкідників лісу, розвиток ерозійних процесів, всихання в наступні роки насаджень з підірваною кореневою системою та інші.

Отже, як видно з приведених даних, проблема вітровалів для охорони, збереження Карпат і сталого розвитку є значною, тому вважаємо, що для пом'якшення негативного впливу вітровалів та ерозійних процесів на лісові насадження необхідно:

перед виділенням земель лісового фонду для прорубування трас для прокладання продуктопроводів, ліній електропередач, лижних трас та лижних витягів необхідно, застосовуючи відомі методики, визначити ступінь вітровалонебезпечності на таких ділянках і ділянки де ступінь вітровалонебезпечності висока, дуже висока і особливо висока заборонити проходити рубкою, а рекомендувати їх обходити;

- на вже прорубаних трасах, особливо лижних, створити стійкі узлісся для захисту відкритих стін лісових насаджень від вітрів і сонячної радіації;
- враховуючи те, що прорубка трас підвищує вітровалонебезпечність лісових насаджень у 2,7 рази, перед будівництвом доріг необхідно заздалегідь створювати стійкі узлісся;
- враховуючи результати проведених досліджень щодо впливу прорубування трас на суміжні з ними різновікові лісові насадження, рекомендувати прокладати їх при можливості через молодняки, які найменше пошкоджуються і в яких найшвидше створюються стійкі узлісся;
- враховуючи прояви площинної та особливо значної лінійної ерозії на вже діючих трасах ліній електропередач, трасах продуктопроводів та трасах під лижні спуски і витяги, необхідно передбачати при будівництві нових, протиерозійні споруди в місцях можливих ерозійних процесів, на вже діючих трасах негайно розпочати закріплювальні роботи.

Проблемою яка сьогодні ще не набула загрозливого негативного впливу на гірські лісові екосистеми, але стрімкий розвиток використання земель лісового фонду для рекреації вже зараз відчутно знижує стійкість межуючих з рекреаційними комплексами лісових насаджень.

Фото 4. Лижна траса після прорубування просіки і вирівнювання ґрунту (Буковель, 2003 р.)

Для прикладу можна привести будівництво рекреаційного комплексу "Буковель" на території Поляницького лісництва (с. Поляниця). Як було вже відзначено вище, з метою будівництва цього комплексу в межі села Поляниця було внесено значні площі високопродуктивних лісових насаджень, в тому числі і досить вразливих в екологічному плані. На цих площах вже побудовано більше 50 км лижних трас, а це більше 100 км відкритих до дії зовнішніх чинників стін лісових насаджень (Фото 5). Розширення комплексу триває. За самими приблизними підрахунками, створення цього комплексу буде мати значний екологічний вплив на 2500 га лісових насаджень Поляницького лісництва Ворохтянського лісового господарства.

Прокладені траси спричинили зміни комплексу чинників в прилеглих лісових насадженнях – світловий, тепловий, водний режим, підвищили вітровалонебезпечність деревостанів (Фото 5). Для пом'якшення цього впливу науковцями Національного лісотехнічного університету України та Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника запропоновано цілий ряд заходів. Проте вони не виконуються, тому екологічні наслідки можуть бути складними. Вище сказане значить, що концентрувати в одному місці, на екологічно вразливих територіях, великих рекреаційних комплексів економічно вигідно, але екологічно недоцільно.

Фото 5. Прорубані просіки для лижних спусків у Поляницькому лісництві державного підприємства "Ворохтянське лісове господарство"

Для недопущення знищення гірських лісових екосистем в наслідок рекреаційного навантаження потрібно наступне:

- рекреаційне навантаження на гірські лісові екосистеми не концентрувати в окремих пунктах (Яремча, Поляниця, Косів, Славське та інші), а розподіляти рівномірно на якомога більший території, що зменшить величину негативного впливу;
- в місцях вже діючих рекреаційних комплексів створювати доріжково-стежкову систему з метою зменшення антропогенного впливу на лісові ценози;
- проведення лісгосподарських заходів для покращення стійкості лісових насаджень до рекреаційних навантажень та інших негативних впливів;
- використання рекреаційних лісових ресурсів мусить бути платним і кошти від такої плати повинні направлятися на благоустрій лісів, дорожнє будівництво та покращення санітарного стану лісів;
- при виділенні покритих лісом площ лісового фонду для розміщення рекреаційних комплексів та їх інфраструктури, вирубування насаджень можна дозволити тільки у випадку, що створенні ними, нові насадження такої ж площі на непродуктивних сільськогосподарських землях.

Важливим чинником, який впливає на екологічну складову сталого розвитку лісів Карпат є наявність в них об'єктів природо-заповідного фонду.

Як відомо, такі об'єкти забезпечують збереження фітоценобіозноманітності. В Карпатах доля природо-заповідного фонду постійно зростає. За даними Інституту регіональних досліджень НАН України (Львів, 2008), площа заповідних територій в областях Карпатського регіону перевищує 20 % земель лісового фонду. Створюються нові національні природні парки. Тільки за останні роки створено два нові національні природні парки в Івано-Франківській області "Гуцульщина" на площі 7,6 тис. га та "Галицький" на площі 12 тис. га. Разом з тим робота зі створення нових об'єктів природо-заповідного фонду, охорона таких об'єктів та зняття охоронних зобов'язань з окремих, при втраті ними відповідних властивостей, які були покладені в основу при їх заповіданні, потребує належного наукового супроводу.

На сьогодні вважаємо актуальним є вивчення необхідності та можливостей створення нового національного природного парку "Сивульський" в Богородчанському районі Івано-Франківської області. Рішенням Івано-Франківської обласної Ради від 26.09.2000 р. № 346-16/2000 для створення Державної резиденції за рахунок лісового фонду Межеріцького та Сивульського лісництв Солотвинського лісгоспу передано 10886 га земель лісового фонду, без зміни цільового призначення. На базі цих лісів організований Сивульський лісгосп Державного оздоровчо-виробничого комплексу "Синьогора". Відсутність доріг лісгосподарського значення, неможливість вивозу деревини, робить ці ліси транспортно недоступними для лісоексплуатації, а для рекреації і науки вони набувають особливого значення. Враховуючи унікальність цих лісів та те що на цій території були природо-заповідні об'єкти, які, як ми вважаємо необґрунтовано виведені з під охорони, вивчити питання можливості створення національного природного парку "Сивульський". Створення такого природо-заповідного об'єкту дасть змогу зберегти біорізноманіття Центральних Горган,

організувати вивчення флори і фауни цього, недостатньо описаного, куточка Українських Карпат.

Висновок

Врахування піднятих нами проблем під час формування національної лісової програми та стратегії сталого управління лісами, дасть змогу наблизити вирішення головної проблеми охорони Українських Карпат, яка полягає в раціональному лісокористуванні, сталому розвитку лісового господарства і екологізації лісогосподарської діяльності. Основні напрями ведення лісового господарства мають бути орієнтовані на збільшення лісистості території до оптимальної у всіх природних зонах; збереження біологічного біорізноманіття лісових екосистем; підвищення стійкості їх до негативних чинників середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В.Д. Ліс і рекреація в лісі / Бондаренко В.Д. Фурдичко О.І. – Львів : Вид-во "Світ". – 1994. – 232 с.
2. Голубчак О.І. Екологічні проблеми лісів Івано-Франківщини / Голубчак О.І., Калущий І.Ф. // Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ УкрДЛТУ. – 2004. – Вип. 14.3. – С. 247-252.
3. Калущий І.Ф. Вітровали на північно-східному макросхилі Українських Карпат : монографія / Іван Калущий. – Львів : Компанія "Манускрипт", 1998. – 208 с.
4. Ялинові ліси Українських Карпат: історія формування, сучасний стан, причини вихання, способи порятунку // Наукові основи ведення сталого лісового господарства : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ : УкрГірЛіс. – 2006. – С. 18-20.
5. Стойко С.М. Типи верхньої межі лісу в Українських Карпатах, її охорона та заходи ренатуралізації / С.М. Стойко // Наукові праці ЛАНУ. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка". – 2004. – № 3. – 2004. – С. 96-101.
6. Ткач В.П. Назустріч року лісу на планеті / В.П. Ткач // Лісовий і мисливський журнал. – 2007. – № 3. – С. 8-9.
7. Червоний В.О. Проблеми сталого розвитку лісового господарства, освіти й науки // Наукові основи ведення сталого лісового господарства : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ : УкрГірЛіс. – 2006. – С. 3-9.

I. F. Kalutsky

THE FOREST BIOCECENOSIS OF THE UKRAINIAN CARPATHIAN MOUNTAINS, THE PROBLEMS OF THEIR CONSERVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The problems of conservation and sustainable development of forest biocenoses of Ukrainian Carpathians which must be considered during forming of the National Forest Program and strategy of sustainable forest management. It will approach the main nature protection problems solving which consists form sustainable multifunctional forest resource use, sustainable development of forest sector and close to nature silvicultural methods introducing. It is set that basic forest management directions should be targeted towards optimization of forest cover of territory in all eco-zones, biodiversity of forest ecosystems conservation, and also its resistance increase to the negative factors of environment.

